

УДК 007:304:655

Поберезська Г. Г.,

канд. педагог. наук, доц. кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту, КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна

СПЕЦИФІКА ТЕМАТИЧНОГО ВИБОРУ МАТЕРІАЛУ ДЛЯ МЕДИЧНОГО ФАХОВОГО ЖУРНАЛУ

У статті визначено особливості першого етапу редагування медичного фахового журналу — аналіз теми авторського оригіналу. Виокремлено критерії для вибору теми: 1) відповідність теми профілю видання та його призначенню; 2) конкретній цільовій аудиторії: видання для фахівців різного профілю та відповідно до їхньої статусно-компетентісної ролі в медичному закладі; 3) відповідність теми кваліфікації автора. Наведено приклади, вказано типові помилки, яких припускаються редактори, коли аналізують відповідність теми цим критеріям. Акцентовано аспект високого професіоналізму редактора медичного журналу, який формується, зокрема, з: глибокої обізнаності в тій галузі медицини, до якої належить його видання; постійної роботи з джерелами професійної інформації. Зазначено сайти для професійної самоосвіти редактора медичного журналу. Проведено анкетне опитування редакторів та інших працівників компанії Цифрового видавництва MCFR та виявлено джерела їхнього професійного самовдосконалення, а також чинники, які мотивують працівників до самоосвіти.

Ключові слова: медичний фаховий журнал, перспективне планування, авторський оригінал, тема авторського оригіналу, професіоналізм редактора.

Poberezska H.,

Ph. D. pedagogical sciences, associated professor National Technical University of Ukraine „Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, Kyiv, Ukraine

A SPECIFIC OF TOPICAL CHOICE OF MATERIAL IS FOR A MEDICAL PROFESSIONAL MAGAZIN

The features of the first stage of editing of medical professional magazine — analysis of topic of authorial original are certain in the article. Selected criteria for the analysis of the topic: 1) accordance of theme of profile of edition and to his setting; 2) to the concrete target audience: edition for the specialists of different profile and in accordance with their status and competence in medical establishment;

3) *accordances of topic of qualification of author. Examples are given, typical errors that are assumed by editors are indicated when analyse accordance of theme to these criteria.*

The aspect of high professionalism of editor of medical magazine, that is formed, is accented, in particular from: deep awareness in that industry of medicine, his edition belongs to that; permanent work with professional information generators. Web-sites for the professional self-education of editor of medical magazine are listed. The questionnaire of editors and other workers of company of the Digital publishing house MCFR is conducted and, reasons of their professional improvement are educed and reasons that explain workers to the self-education.

Key words: medical trade magazine, long-term planning, the author's original, topic of authorial original, professionalism of editor.

Вступ. У сучасному суспільстві значно зростає роль медичних наукових журналів у системі наукових комунікацій, в обміні фаховою інформацією між науковцями, практиками галузі охорони здоров'я. Журнальні статті є для них важливим джерелом пошуку та оперативним засобом поширення нових ідей, гіпотез, теорій, концепцій, критичного оцінювання наукової інформації. Редакторський аналіз тематичного наповнення медичного журналу та перспективне планування публікацій видання є актуальним питанням.

У науковій літературі немає ґрунтовних досліджень із планування тематичного вибору і наповнення конкретного випуску медичного журналу та аналізу тем авторських оригіналів. Розробкою різних аспектів редакторської підготовки наукових публікацій, періодичних спеціалізованих видань займалися Н. О. Артамонова, Н. В. Зелінська, Р. Г. Іванченко, Т. О. Бондаренко, А. О. Капелюшний, З. В. Партико, М. М. Сікорський, Н. П. Колеснікова, І. К. Гузова, Є. С. Ліхтенштейн, К. М. Накорякова, М. С. Тимошик, М. Д. Феллер, С. Б. Фіялка та інші науковці.

Історію розвитку медичних видань, сучасні тенденції розвитку друкованих і електронних версій, онлайн-видань, типологічну характеристику медичної літератури вивчають вітчизняні дослідники Н. О. Артамонова, М. С. Морозова, Т. Ярошенко, І. Свістельник, С. Козирицька.

У роботах цих авторів проведено історико-порівняльний аналіз виникнення та специфіки функціонування перших масових і вузькоспеціалізованих медичних видань в Україні, особливості розвитку медичної преси, її роль у сучасному інформаційному суспільстві. Водночас

не приділяється належна увага методиці редакторської підготовки медичного видання з врахуванням його специфіки, детальному розгляду кожного етапу цього процесу.

Актуальність обраної теми посилюється постійним оновленням міжнародної нормативної бази. Йдеться про документ «Єдині Вимоги до рукописів, які подають в медичні журнали» (URMs), розроблений Міжнародним Комітетом редакторів медичних журналів (ICMJE) 1978 року та перейменований на «Рекомендації з виконання, подання, редагування й публікації наукових робіт у медичних журналах» (зі змінами впродовж 1999–2015 рр.). Документ створено на допомогу авторам, редакторам, рецензентам для визначення найвищих практичних й етичних стандартів проведення досліджень і створення якісних медичних журнальних статей.

У нашій статті розглянемо перший етап роботи редактора з вибору авторських матеріалів для публікації в фаховому медичному журналі.

Мета статті — визначити особливості редакторського вибору, аналізу тематичного наповнення медичного фахового журналу.

Виклад матеріалу. Від організаційної, методичної, творчої діяльності редактора залежить якість видавничого продукту, спрямованого на задоволення інформаційних потреб медичних працівників, його конкурентоспроможність на вітчизняному ринку фахової періодики.

Робота редактора є основою редакційно-видавничого процесу, оскільки він аналізує, оцінює, відбирає та удосконалює авторський оригінал.

Організація роботи в редакціях із підготовки спеціалізованих періодичних видань розпочинається з перспективного планування. На попередньому етапі розробляється тематичний план на певний період (місяць, квартал, рік) і, відповідно до заявлених у цьому плані тем, здійснюється добір авторів та замовлення їм статей певної тематики. Здебільшого пошук тематики та вибір матеріалу для публікації — це керований процес, самопливом авторські оригінали рідше надходять до редакції. При надходженні до редакцій медичної періодики як замовлених матеріалів, так і тих, які надходять із ініціативи їх авторів, відповідальність за відбір тем для видання покладається на редактора [1].

Коли надійшов авторський оригінал, редактор, насамперед, має критично проаналізувати тему, що в ньому розкрита. Зазначимо, що аналіз і вибір тем майбутніх публікацій має здійснюватися редактором

ще на етапі створення тематичного плану. При цьому орієнтуватися варто на запити читацької аудиторії. Допоможе тут і анкетування читачів, й аналіз запитань, що надходять до редакції, і більш прогресивні рішення на кшталт статистики «клікабельності» тих чи інших тем, якщо одночасно з друкованою виходить й електронна версія журналу.

Вибираючи тему авторського оригіналу, редактор перевіряє відповідність теми:

1) профілю видання та його призначенню. Наприклад, до редакції медичного журналу надійшла стаття про охорону праці в закладах різного типу, зокрема і медичних. З одного боку, частина її присвячена охороні праці в лікувальних закладах, з іншого, охороні праці присвячено окремі видання, наприклад, «Довідник спеціаліста з охорони праці», «Охорона праці та пожежна безпека». Очевидно, вказана стаття не повністю відповідає медичному профілю видання, тому редактор може рекомендувати авторові залишити та розширити тільки ту частину статті, де йдеться про охорону праці в лікувальних закладах, або опублікувати її у профільному виданні;

2) конкретній цільовій аудиторії. Контент-аналіз медичних видань свідчить, що 85 із них — спеціалізовані і розраховані на конкретну читацьку аудиторію: видання для фахівців різного профілю (з педіатрії, акушерства та гінекології; терапії; фармації (для працівників аптек); імунології; фізіотерапії і курортології; стоматології; дерматології і венерології; біології; ендокринології; онкології; отоларингології; неврології; гематології і трансфузіології; хірургії; кардіології; радіології; ревматології; урології); видання, орієнтовані на працівників відповідно до їх статусно-компетентної ролі в медичному закладі (для управлінців, середнього медичного персоналу).

Редактори, ознайомившись з авторським оригіналом, інколи неправильно визначають читацьку адресу. Наприклад, у журналі для головних лікарів публікується стаття про аспекти надання медичної допомоги з певної лікарської спеціальності. Однак для головних лікарів вона не буде актуальною, оскільки за посадовими обов'язками рідко хто з них суміщає роботу управлінця із роботою лікаря-практика;

3) відповідність кваліфікації автора темі статті. Якщо питання стоїть про визначення авторства статті, то редактор журналу не визначає, відповідність до вимог авторства або розв'язання пов'язаних з авторством конфліктів. Якщо не вдається досягти згоди про те, хто може бути кваліфікований як автор серед учасників роботи, для розв'язання

спірного питання звертаються до установи, де виконувалась робота, але не редактора журналу [1].

Медичному працівникові не варто писати статтю для фахового журналу не за профілем своєї діяльності, її автором має бути компетентна особа. Про масштабні, глобальні теми, наприклад, проблеми та перспективи реформування галузі охорони здоров'я в Україні більш змістовно розповість представник вищих органів влади — Міністерства охорони здоров'я України чи департаменту управління охороною здоров'я, або фахівець-науковець, для якого ця тема є предметом дослідження.

У випадках, коли тема авторського оригіналу є надто вузькоспеціалізованою (наприклад, окремий розділ офтальмології), а сам редактор не може визначити її оригінальність і наукову цінність, він звертається до професійного рецензента — фахівця тієї галузі медицини, якій присвячено статтю. Тільки такий фахівець допоможе оцінити актуальність теми, творчий підхід автора до розв'язання проблеми, виявити фактологічні помилки, недостатність висвітлення теми.

Поширеною помилкою є публікація в науково-практичних журналах матеріалів суто теоретичного змісту. Авторам-науковцям, які у професійній діяльності здебільшого складають тексти власне наукового стилю, інколи складно готувати статті для науково-практичного журналу. У такому разі спільними зусиллями автора та редакції доводиться допрацьовувати статтю відповідно до формату видання, робити її виклад більш доступним, цікавим для читачів, наповнювати прикладами з практики.

Для оцінки актуальності теми авторського оригіналу та її новизни редактор повинен бути добре обізнаним із темою, якій присвячено матеріал. Важливо, щоб редактор орієнтувався в тій галузі медицини, до якої належить його видання, стежив за новаціями в розвитку медицини в Україні та світі. З цією метою редактор повинен постійно працювати із джерелами професійної інформації за тематикою видання: переглядати новинні сайти (Медсправа, ЛікарІнфо тощо), оновлення законодавства на сайтах Міністерства охорони здоров'я України (<http://www.moz.gov.ua>), регіональних управлінь охорони здоров'я, Верховної Ради України (<http://rada.gov.ua>), працювати з довідково-інформаційними системами (Expertus, «Ліга-Закон»), міжнародними стандартами (МКХ-10, CI, Міжнародною анатомічною номенклатурою, INN, АТС/DDD тощо).

Крім того, редактор має бути ознайомленим із подібними виданнями, які представлені на видавничому ринку України та за її межами. Моніторинг таких видань та їх тематично-змістового наповнення дає змогу відстежувати ступінь висвітлення тих чи інших питань галузі, визначати потреби читачької аудиторії в інформації та знаходити актуальні, виграшні для свого видання теми. Водночас слід уникати дублювання тем статей, опублікованих в інших подібних виданнях. Це допускається лише в разі, якщо тема актуальна, що зумовлює її всебічний розгляд у публікаціях різних видань.

Надзвичайної ваги набуває питання постійної самоосвіти редакторів. Цікаво проаналізувати, які джерела фахової інформації вони використовують у професійній діяльності. Для цього автор статті спільно з головним редактором журналу «Довідник спеціаліста з охорони праці» О. Є. Щанкиною провели опитування серед окремих категорій працівників (редактори-експерти, редактори сайтів, головні редактори, перекладачі) компанії Цифрового видавництва MCFR (далі — Видавництво MCFR) на тему «Професійне самовдосконалення працівників видавничої галузі». Зазначимо, що компанія Видавництво MCFR спеціалізується на випуску фахової періодики, освітніх програм та електронних продуктів для фахівців у галузі освіти, охорони здоров'я, бухгалтерії, охорони праці, кадрового менеджменту. Редактори цього видавництва є вузькоспеціалізованими фахівцями. Аналіз анкет дав змогу стверджувати, що читають спеціалізовану літературу для поглиблення власних фахових знань 84 % респондентів. Це свідчить про високий професіоналізм працівників Видавництва MCFR та їхнє бажання підвищувати власний фаховий рівень. Решта опитуваних вказували на брак часу для студіювання фахової літератури або віддавали перевагу тренінгам як ефективній формі підвищення кваліфікації.

Працівники Видавництва MCFR назвали чинники, які мотивуватимуть їх до самоосвіти: кар'єрне зростання, підвищення заробітної плати та більша кількість вільного часу. При цьому респонденти віддають перевагу друкованим виданням (29,7 %), спеціалізованим сайтам (24,3 %) та електронним версіям друкованих книг (21,6 %). Серед джерел фахової інформації вони найчастіше називали сайт slovopedia.org.ua та різноманітну науково-навчальну літературу. До альтернативних джерел фахової інформації віднесли тренінги. Позитивним є те, що респонденти не розглядають як джерело фахової інформації Вікіпедію, демонструють недовіру саме до цього ресурсу, оскільки розуміють

суб'єктивність матеріалів, написаних не завжди високваліфікованими фахівцями, можливість помилок через неперевіреність інформації.

Отже, редактор медичного видання повинен вміти працювати з нормативною базою в галузі охорони здоров'я, бути обізнаним у спеціалізованій тематиці авторських матеріалів та орієнтуватися у джерелах фахової інформації.

Коли редактор дійшов висновку, що тема авторського оригіналу відповідає профілю видання, матеріал підготовлений компетентною особою, оцінено актуальність, практичну цінність, оригінальність і новизну теми, слід з'ясувати і ступінь її розробки. Широка та неконкретна тема може свідчити про те, що автор недостатньо заглибився у неї та не сформулював мету написання матеріалу, що ускладнює її глибоке розроблення, позбавляє змоги точно визначити читацьку адресу. Якщо в медичному журналі розміщено статтю на тему «Проблемні питання законодавства про медицину в Україні», розуміємо, що питання удосконалення вітчизняного законодавства про охорону здоров'я є надто широким і передбачає розв'язання багатьох проблем. Така назва теми свідчить про поверховість і відсутність конкретики [2]. З огляду на це, редактор має проаналізувати конкретність теми статті, тобто текст має підпорядковуватися меті з чітким висвітленням одного чи кількох тематичних аспектів. Назва статті має бути сформульована лаконічно, однозначно, без аббревіатур і скорочень слів, крім загальноприйнятих.

Обираючи рукопис для публікації, редактор оцінює рівень суб'єктивізму при висвітленні фактів, тому з'ясовує історію питання, яке порушує автор. Оскільки автори матеріалів є прихильниками та противниками певних теорій, шкіл, методик лікування, вони по-різному можуть сприймати та аналізувати зібраний фактичний матеріал, обстоювати протилежні позиції. У таких випадках редактор має орієнтуватися не на уподобання автора, а на наукову правдивість та інтереси видання, коректно представивши після опрацювання авторський оригінал на рівні бездоганної лінгвістичної та наукової грамотності.

Висновки. Перший етап аналізу матеріалу для опублікування в медичному фаховому журналі полягає у всебічному розгляді теми авторського оригіналу, визначенні її місця та ролі в конкретному випуску видання. Редактор аналізує тему авторського оригіналу за критеріями: 1) відповідність теми публікації профілю видання (слід уникати плутанини щодо вибору тем для науково-теоретичних і науково-практичних видань, орієнтованих на фахівців різних медичних спеціалізацій;

дублювання тем з іншими медичними виданнями, крім злободенних, гостроактуальних тем; 2) призначення матеріалу для конкретної читачької аудиторії — медичних працівників відповідно до їхньої спеціалізації або статусно-компетентісної ролі в медичному закладі; 3) відповідність теми кваліфікації автора.

Подальші кроки пов'язані з оцінкою авторського оригіналу щодо його практичної цінності; оригінальності та новизни; конкретності та рівня розробки теми; грамотності формулювання теми. Водночас діяльність автора та редактора не повинна суперечити нормам професійної етики працівників видавничої справи та медичної галузі.

Перший етап редакторської роботи вимагає високого рівня професіоналізму редактора, його обізнаності як у темі, якій присвячено матеріал, так і у галузі медицини, до якого належить видання. Робота з різноманітними джерелами професійної інформації зобов'язує знати сайти для фахової самоосвіти редактора медичного журналу. Проведення анкетне опитування редакторів та інших працівників компанії Цифрового видавництва MCFR дало змогу виявити джерела їх професійного самовдосконалення та чинники мотивації до самоосвіти.

Подальші напрями дослідження пов'язані з вивченням структурно-тематичної специфіки електронних медичних журналів відповідно до їх читачької аудиторії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Рекомендації ICMJE із підготовки, подання, редагування та публікації наукових робіт у медичних рецензованих виданнях.* — Режим доступу: http://www.zsmu.edu.ua/upload/razdel_ukr.docx (дата звернення 10.10.2017). — Назва з екрана.
2. *Ярошенко Т.* Еволюція журналу як засобу наукової комунікації: від друкованих видань до оригінальних електронних журналів // Вісн. Книжк. палати. — Київ, 2005. — № 4. — С. 29.
3. *Артамонова Н. О.* Сучасні тенденції розвитку наукової медичної інформації / Н. О. Артамонова // Вісн. ХДАК. Сер. Бібліотека. — 2009. — № 27. — С. 45–51.
4. *Мильчин А. Э.* Справочник издателя и автора / А. Э. Мильчин, Л. К. Чельцова. — М. : Олимп, 1999. — 800 с.
5. *Мучник Б. С.* Основы стилистики и редактирования / Б. С. Мучник. — Ростов н/Д : Феникс, 1997. — 478 с.

6. *Морозова М. С.* Медицинская литература в системе научных коммуникаций: проблемы издания и распространения: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / Морозова Мария Станиславовна ; Б-ка РАН. — СПб., 2004. — 22 с.
7. *Свістельник І.* Особливості випуску медичних видань для галузі фізичної культури і спорту у 20–30-х роках ХХ століття // Вісн. Книжк. палати. — Київ, 2014. — № 2. — С. 1–3.
8. *Козирицька С.* Спеціалізовані видання з медицини як складова веб-каталогів медичних сайтів // Діалог: Медіа-студії. — Київ, 2014. — № 8–9. — С. 480–490.

REFERENCES

1. *Recommendations of ICMJE from preparation, presentation, editing and publication of the advanced studies in the medical criticized editions*, available at: <http://www.zsmu.edu.ua/upload/razdel ukr.docx>.
2. *Iaroshenko T.* (2005), „Evolution of magazine as to the means of scientific communication : from the printed editions to the original electronic magazines”, *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, Vol. 4, 29 p.
3. *Artamonova N. O.* (2009), „Modern progress of scientific medical information trends”, *VIsn. HDAK. Ser. Bİblİoteka*, Vol. 27, pp. 45–51.
4. *Mylchyn A. Э., Cheltsova L. K.* (1999), „Reference book of publisher and author”, М. : Olymp, 800 p.
5. *Muchnyk B. S.* (1997), „Bases of style and editing”, Rostov-n/D : Fenyks, 478 p.
6. *Morozova M. S.* (2004), „Medical literature is in the system of scientific communications” : problems of edition and distribution avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 05.25.03, B-ka RAN, 22 p.
7. *Svistelnik I.* (2014), „Features of producing of medical editions are for industry of physical culture and sport in 20–30th of XX of century”, *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, Vol. 2, pp. 1–3.
8. *Kozyriatska S.* (2014), „Specialized editions from medicine as a constituent of web-catalogues of medical web-sites”, *Dialoh: Media-studii*, Vol. 8–9, pp. 480–490.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2017.

Received 13.10.2017.